

IN MEMORIAM

::IN MEMORIAM:**TONČI (ANTE) KUZMANIČ (1956-2021)**

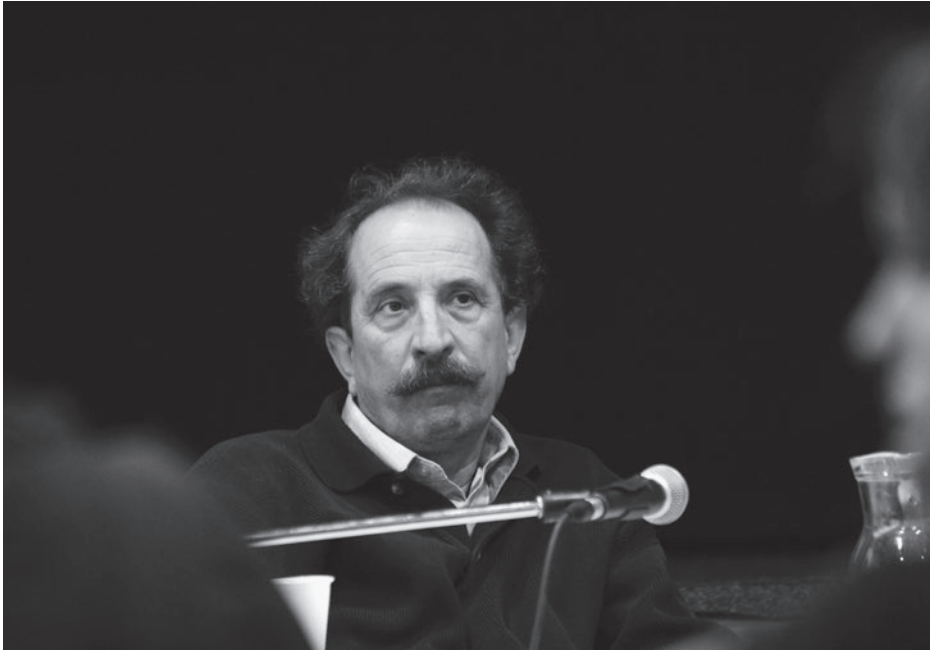
Vsakdo, ki se je kdaj v svojem življenju ukvarjal z zadevami mišljenja, ve, da mišljenje ni naravna danost, da se ne rodimo kot že misleči. Rodimo se z zmožnostjo mišljenja, na nas pa je, da jo razvijemo ali pa tudi ne. Privaditi se misliti praviloma pomeni učiti se mišljenja od drugih. Bodisi od živih ali mrtvih, katerih misli so nam dostopne v besedilih, ki so jih pustili za seboj. Takšno ukvarjanje pomeni postopno oblikovanje mišljenske drže, pomeni duhovno formacijo.

Tonči je bil bralec, izjemen bralec, ki je celo svoje življenje, dobesedno vsak dan, bral. Temelj njegove duhovne formacije je bila antika. Bolj natančno antična filozofija. Še bolj natančno Aristotel. Eno zgodnejših (in pravzaprav redkih) besedil, ki jih je Tonči posvetil Aristotelu, je nosilo pomenljiv naslov »Naprej k Aristotelu« (ČKZ 1995). Aristotel je praviloma razumljen kot »tisto nazaj«, kot neko v preteklosti zakopano mišljenje, ki je danes preseženo in zastarelo. Za Tončija je bil Aristotel tisto, kar je pred nami, k čemur moramo šele dospeti kot k nečemu, kar je zasuto pod usedlinami tradicije (zlasti sholastične).

Pot k Aristotelu je Tončija vodila najprej preko Hannah Arendt in njenega poskusa rehabilitacije antičnega razumevanja politike (*Vita Activa*). Toda za Tončijarazumevanje Aristotela s strani Arendt ni bilo dovolj. Najprej sam, pozneje pa skupaj s svojimi prijatelji in somišljeniki, se je neprestano vračal k njemu neskončno dragemu Aristotelu. Ko smo ga kot mladi študentje nagovorili, da bi skupaj začeli brati Aristotela, je bil do zamisli najprej zadržan. Bojazen v ozadju te zadržanosti je bila, da smo še premladi, premalo izkušeni in nepripravljeni na ta korak. Na naše prigovarjanje, da bi radi vsaj poskusili in nekako prenesli Aristotela v naš čas, je odvrnil: »Ne moreš dati hiše v posodo, lahko pa daš posodo v hišo. Aristotel je hiša, naš čas pa posoda. Če hočete prenesti Aristotela v naš čas, ga boste kvečjemu izgubili.«

Vseeno smo začeli z branjem in intenzivnim skupnim študijem. Že nekoliko »preparirani« s šolskim branjem Aristotela smo pričakovali skok neposredno v njegovo *Metafiziko*. Ali pa vsaj v Tončiju ljubo *Politiko* ali *Nikomahovo etiko*. »Odpadel!« je bil njegov odgovor: »*Metafiziko* bomo brali čez dvajset let. *Politika* in *Nikomahova etika* sta preveč zavajajoči, ker sta na videz lahko dostopni, berljivi in razumljivi. V resnici pa sta izjemno težko razumljivi, ker se izrekata o etičnem in političnem življenju. Da bi to zares razumeli, morate najprej izkusiti življenje.«

Začeli smo s *Fiziko*. Stavek po stavek, besedo po besedo. Ob spremljavi vseh mogočih prevodov, slovarjev, našega skromnega znanja grščine. Pomagali smo si z vsem, samo z enim ne – strogo prepovedana je bila vsakršna sekundarna literatura in spremljevalne študije. »To vas bo vnaprej utirilo, vam dalo že izgotovljeno razumevanje Aristotela,« nam je govoril. »Aristotela je treba brati, kot da ga ni bral še nihče pred nami, samo tako se lahko naučite ob njem misliti.« In res, brali smo ga, kot da ga ni bral še nihče pred nami. Kot spremljavo smo brali tudi Aristotelove so-

Tonči Kuzmanič na predavanju četrtega letnika *Likeja* v Kopru.
Avtor fotografije: Marko Brečelj.

dobnike in prijatelje, Platona, Aristofana ... Mesece in mesece smo potrebovali, da smo se prebili skozi prvo knjigo *Fizike*. Dlje od tega nismo dospeli. Pravzaprav dlje niti ni bilo potrebno dospeti. Na teh prvih dvajsetih straneh nas je Tonči naučil, kaj pomeni zares brati in misliti nekega filozofa. Ko smo po mesecih in mesecih študija končali z branjem prve knjige, je dejal: »Sedaj ste pripravljeni, sedaj lahko začnete sami študirati Aristotela.«

Kar nam bo ostalo za Tončijem, so številni spomini, pogovori, skupna premišljevanja in pot, na katero nas je usmeril. Drugo kar ostaja, je njegov obsežen opus žal večinoma nedokončanih knjig. Nadejamo se, da bo v letih, ki so pred nami, ta opus postopoma objavljen in tako dostopen širši javnosti.

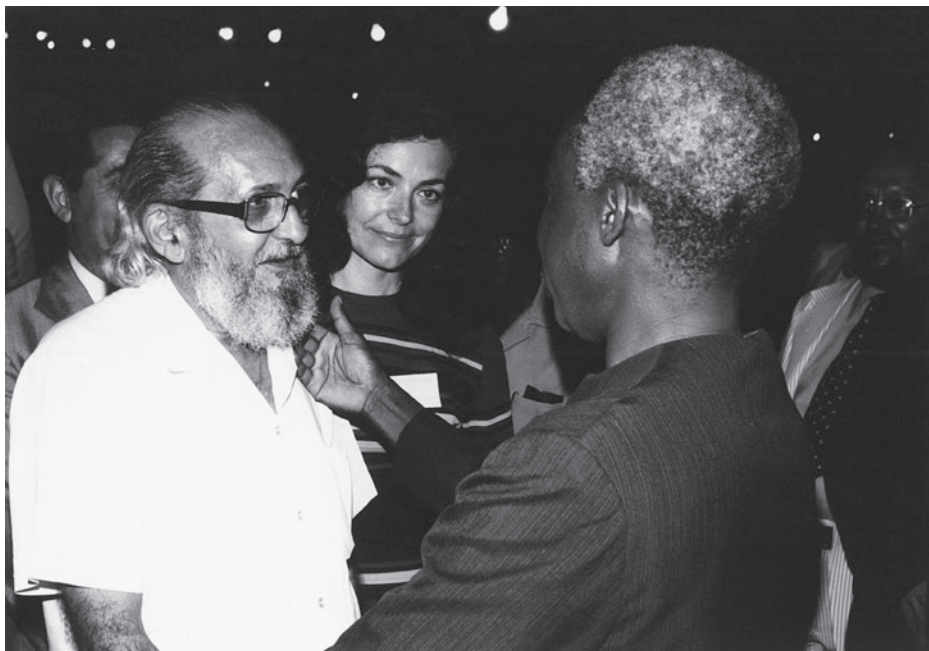
dr. Primož Turk

OB STOTI OBLETNICI ROJSTVA – PAOLO FREIRE JE RAZVIL PEDAGOGIKO ZATIRANIH

Paolo Freire je gotovo eden najbolj znanih avtorjev andragogike, osebne rasti in izobraževanja odraslih 20. stoletja. Njegovo praktično in teoretično delo je bilo posvečeno najtežjemu strokovnemu problemu, kako izobraževati in osveščati najbolj neizobražene ljudi, da bi spremenili njihovo življenjsko usodo, ko bi s pomočjo znanja izstopili iz dotedanjih krutih življenjskih razmer. Kamorkoli pogledate po svetu, vidite, da se nizko izobraženi ljudje, tudi pozneje v življenju, zaradi prejšnjih negativnih izkušenj v izobraževanju in razmer v katerih živijo, nikjer ne vračajo nazaj na izobraževanje. Na razne izobraževalne programe prihajajo po znanje odrasli z najmanj srednjo šolo in več. Izobraženi se najbolj zavedajo, kako jim manjka znanja, medtem ko sociologi ugotavljajo (pri nas Zdravko Mlinar), da se zatirani in ponižani navadijo na svoj življenjski položaj v družbi in s tem opustijo vse želje po drugačnem, boljšem življenju. Postanejo nemi. Freire takšno kulturo, ki nastane, včasih imenuje "kultura nemih". Izobraževalne ustanove se zadovoljijo z ustreznim prilivom srednje in više izobraženih. Z nizko izobraženimi se nihče ne ukvarja. Poskusi UNESCO in EU, da bi dali znanje manj izobraženim, poniknejo kot voda v pesek.

Paolo Freire je rojen pred 100 leti v Braziliji. Družina z več otroki je živela v srednjem družbenem sloju mesta, dokler ni oče bankrotiral in končali so med poljskimi delavci, v družbeno in ekonomsko najnižjem sloju zatiranih ljudi v Braziliji. Kot deček je doživljal kruto spremembo med prejšnjim mestnim življenjem in sedanjim med zatiranimi. Že kot otrok si je želel, kako bi jim pomagal do boljšega življenja. Ljudje okrog njih so bili nemi, navajeni na življenje zatiranih, njegova družina pa je poznala tudi drugačno, boljše življenje.

Se zavedamo, kako velikega in pomembnega področja izobraževanja zatiranih se je lotil Paolo Freire, velik humanist? Dobrobiti ljudi je posvetil vse življenje. Akademski kariera ga ni ovirala, da ne bi spodbujal gibanje za izobraževanje in osveščanje zatiranih ljudi in jih tudi sam poučeval v medsebojnem dialogu. Nepismene ljudi je opismenjeval, a jih ni naučil le pisati in brati. Zatirane je z izbranimi vsebinami hkrati tudi ozaveščal, da imajo kot ljudje tudi oni pravico do spoštovanja in življenja brez zatiranja. Za skupine poljskih delavcev je sam pripravljaval "učbenik za odpravljanje nepismenosti" v obliki serije plakatov: en plakat za vsako črko abecede. Vzemimo primer črke "C" – Cassa. Na plakatu je bila lepa vila lastnika posestva in koliba iz trsja za delavce. Vprašal jih je: "Kdo živi v tej hiši?" Učenci niso odgovorili, saj je vsem jasno, da v vili živi "senior" (gospod). Freire pa je vztrajal z dodatnimi vprašanji: "Kdo živi v kolibi?" Na smeh jim je šlo, ko so mu zamrmrali, da živijo v njej oni, poljski delavci. Freire je nadaljeval z dialogom: "Zakaj?". Učenci so vidno oživeli. Začelo jih je zanimati, saj je govoril o njih. Sčasoma je razgovor postal bolj živahen. Zaupali so mu. Niso znali povedati vsega, kar jih je težilo, a zdelo se je, da učitelj ve vse o njih. Prisilil jih je, da razmišljajo. Ker so bili z učiteljem do-

I. Kongres Mednarodnega sveta za izobraževanje odraslih (ICAE), Dar es Salam, 1976.
Z leve proti desni: Paolo Freire, Ana Krajnc, predsednik Tanzanije Julius K. Nyerere.

mači in so mu zaupali, so prestopili bregove svoje nemosti in vedno bolj kritično razmišljali. Ozaveščanje pa potrebuje svoj čas. Učne vsebine je spreminjal za opismenjevanje zatiranih ljudi tudi v mestih in drugih okoljih.

Ko sem bila 1971. Leta na Univerzi v Torontu in je Paolo Freire prišel predstavljati svojo knjigo na nekaj univerz v ZDA, sva se dogovorila, da se srečava v Bostonu. Vizo za vstop v ZDA, čeprav le za par dni, so mi zavrnil. Očitno je bil Freire pod drobnogledom in srečanje z nekom iz Jugoslavije jim je izgledalo še bolj sumljivo. V razvitih državah so že takrat zaradi prestrukturiranja gospodarstva odpuščali delavce iz industrije. Vidna je postala funkcionalna nepismenost industrijskih delavcev. Za zaposlovanje v druga ekonomska področja: uslužnostni sektor, sektor znanost in inovacije so imeli premalo znanja. Freirova Pedagogika zatiranih je bila v pomoč učiteljem odraslih na raznih koncih sveta.

Verjetno boste razumeli, zakaj je sedanjí diktator Brazílije zahteval, da se vse Freirove knjige odstranijo iz knjižnic in uničijo. Knjiga *Pedagogika zatiranih* je bila prevedena v večino svetovnih jezikov. O Freirovih prizadevanjih v praksi in teoriji je bilo napisanih na ducate doktoratov na raznih koncih sveta. Le vzhodna Evropa *Pedagogike zatiranih* ni sprejela. Ko sem tik po izidu njegove *Pedagogike zatiranih* leta 1970 poskušala prepričati katero od založb, da bi knjigo prevedli tudi v slovenščino, so me vsi zavrnil, da je ne potrebujemo, ker v "Jugoslaviji nismo imeli zatiranih."

Paola Freire sem tudi osebno spoznala leta 1976. V času 1. kongresa Mednarodnega sveta za izobraževanje odraslih v Dar es Salamu, v Afriki. Tanzanijski predsednik Nierere naju je izbral, da skupaj predavava vojski, takratni nosilki njihovega razvoja: Paola Freireja kot očeta pedagogike zatiranih in mene kot andragoginjo iz Jugoslavije, katere samoupravljanje je predsednik Nierere imel za vzgled.

Pedagogika zatiranih je potrebna za današnje dni, ko naj bi bili v sodobni družbi ljudje osebno razviti z ustreznimi kompetencami za samostojno učenje, odločanje (hitro in pravilno), uravnavanje medosebnih odnosov, ustvarjalno in samoiniciativno delo. Mehaničnega memoriranja učne snovi ne potrebujejo več, to opravljajo za njih računalniki, internet, mediji. Človek nadvlada sodobno tehnologijo z razvitimi sposobnostmi in osebnimi lastnosti. Prehod je težek ali se zdi nemogoč za dolgotrajno brezposelne z najnižjo izobrazbo pri nas? Paolo Freire ni reševal samo posameznike, vizionarsko je predvideval, kako je za razvoj družbe vedno bolj pomemben človeški kapital neke skupnosti, razvitost ljudi. Poiščimo rešitev pri *Pedagogiki zatiranih* Paola Freireja. V sodelujoče učitelje je vcepil globok humanizem in spoštovanje človeka.

Zasluž. prof. dr. Ana Krajnc